

AZİZ

(العزيز)

Dinî görevlerini yerine getiren, nefsinî terbiye edip dinî hayatta her türlü fedakârlığa katlanan ve çeşitli kerametler gösterdiğine inanılan kimselere kilise tarafından verilen unvan.

"Güçlü, değerli ve şerefli" anlamındaki izz veya izzet kökünden sıfat olan aziz, Türkçe'de Batı dillerindeki saint kelimesinin karşılığı olarak "Allah nezdinde değerli, Allah dostu" mânâsında kullanılmıştır. Arapça karşılığı kaddîstir. Batı dillerinde aslı Latince sanctus olan saint kelimesi, İbrânicede ise qâdoş kelimesi kullanılmaktadır. Bu kelimenin "ayır- mak, ayrı bir yere koymak" anlamına gelen qâd kökünden türediği veya Âsur dilinde "parlak, temiz" mânâsına olan qud- duşudan geldiği ileri sürülmüştür. Ahd-i Atîk'in Yunanca tercümesinde bu kelimenin karşılığı olarak "ayrılmış, diğerleri arasından seçilmiş" anlamını taşıyan hagios kullanılmıştır.

Aziz kavramı Ahd-i Atîk'te Tanrı (1. Samuel, 6/20; Hoşea, 11/9; İşıya, 6/3) ve İsrâiloğulları (Çıkış, 19/5; Tesniye, 7/6) için kullanıldığı gibi Kudüs, Sînâ dağı gibi bazı yerler için de kullanılmıştır (İşıya, 27/13, 52/1). İsrâil kavmine lider olarak seçilmiş kimseler, Levililer ve hahamlar da bu sıfatla nitelendirilmiştir (Çıkış, 19/14; Yeşu, 7/13). Ahd-i Cedid'de de Tanrı için kullanılan bu terim (Yuhanna, 17/11), daha çok Hz. İsâ ve Rûhul-kudüs'e nisbet edilmiştir (Markos, 1/24; Luka, 1/35; Matta, 1/18). Melekler, peygamberler ve havâriiler de aziz kabul edilmiştir (Luka, 9/26; Resullerin İşleri, 3/21; Efesoslular'a Mektup, 3/5). Aziz Hıristiyanlığın ilk devirlerinde bütün hıristiyanlar için kullanılırken (Resullerin İşleri, 9/13) sonraları, özellikle kiliseye bağlı olarak yaşayan ve bu uğurda canlarını feda edenlere (martyr) verilen bir unvan olmuştur. 155'te öldürülen İzmir (Smyrne) piskoposu Polikarpus, bu şekilde aziz ilân edilen ilk kişidir. Daha sonra aziz kategorisine, imanları uğruna büyük işkencelere mâruz kalan, ancak ölümüne mahkûm edilmeyen kişiler de (confessore) katılmış, Ortaçağ'da büyük kral ve prensler de aziz ilân edilmiştir. İlk azizler defteri (martyrologe) 332'de Roma kilisesi tarafından tutulmuş, buraya yazılanlar faziletlerine göre sınıflandırılmıştır. Bunların başında bâkire Mer-

yem, sonra havâriiler, İncil yazarları ve diğerleri gelmektedir.

Aziz unvanı verme yetkisi önceleri mahallî kilise yetkililerine ait iken 1234'ten itibaren bu yetki sadece papalara tanınmıştır. Aziz unvanının verilmesi ve azizlere gösterilecek tâzimle ilgili kurallar 1588 yılında Papa V. Sixte ve 1634 yılında Papa VIII. Urbain tarafından konulmuş, Papa XIV. Benoit (ö. 1758) bunlara yeni hükümler ilâve etmiştir. Bu husustaki en son değişiklik ve düzenlemeler, Papa II. Joannes Paulus tarafından 25 Ocak 1983'te ilân edilmiştir.

Aziz unvanına hak kazanacak kişinin hayat ve eserleri etraflı bir şekilde araştırılmakta, hıristiyan inancına ve geleneklerine aykırı bir durum yoksa kerâmetleri incelenmekte ve o kişi papa tarafından aziz ilân edilmektedir. Azizlere yapılan tâzim, kiliselere resim ve heykellerinin konulması, âyinlerde isimlerinin zikredilmesi, kendilerinden şefaât ve yardım dilenmesi suretiyle gösterilir. Azizler ölüm yıl dönümlerinde anılırlar; ayrıca 1 Kasım günü bütün azizler için azizler günü (tousaint) olarak kutlanmaktadır. Ortodokslar da Katolikler gibi azizliği kabul ederler; Protestanlar ise azizliği kabul etmekle beraber ibadet derecesine vardırılan aşırı tâzimi reddetmektedirler.

Hıristiyanlık'taki aziz inancı İslâmiyet'teki velî anlayışına yakındır. "Dost ve yardımcı" mânâsına gelen velî Kur'an'da Allah'a ve Resûlülüne nisbet edilmiştir (bk. el-Mâide 5/55). Ayrıca takvâ sahibi müminlerin Allah'ın velîleri (evliyâullah) oldukları ifade edilmiş ve gerek dünyada gerekse âhirette korku ve üzüntüye düşmeyecekleri zikredilmiştir (bk. Yûnus 10/62-64). Müslüman âlimlerin büyük çoğunluğuna göre Allah nezdinde velî mertebesine ulaşanların insanlar tarafından tesbit edilmesi mümkün değildir. Bundan dolayı Müslümanlık'ta velî unvanını verecek herhangi bir makam yoktur ve hürmetle anılan kişilerin gerçek dinî mertebesini bilmek mümkün değildir. Ancak din uğrunda verdikleri hizmetler ve bıraktıkları tesirler sebebiyle haklarında müslümanlar tarafından hüsnüzan beslenmiş ve velî olarak anılmışlardır. Esasen İslâmiyet'te Allah'tan başka bir kimseye ibadet etmek, hatta ona ibadeti andıran aşırı tâzim ve hürmet göstermek câiz olmadığından, velîlere gösterilmesi gereken tâzimle ilgili herhangi bir esas da tesbit edilmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Schimmel, *Dinler Tarihine Giriş*, Ankara 1955, s. 221-222; *Code de Droit Canonique* (trc. Jean Passicos v.dğr.), Paris 1984, s. 304-310; A. Michel, "Saintete", *DTC*, XIV, 842-870; P. Sejourne, "Saints (culte des)", *a.e.*, XIV, 870-978; Pike E. Royston — Serge Hutin, *DR*, s. 277; G. W. H. Lampe, "Saint", *IDB*, IV, 164-165; H. Gross — J. Grotz, "Saintete", *EF*, IV, 157-165; B. Kötting, "Saints (culte des)", *a.e.*, IV, 165-175; "Saint", *EBr*, XIX, 886-888; Thurston H., "Saints and Martyrs", *ERE*, XI, 51-59.

ÖMER FARUK HARMAN

AZİZ AHMED

(عزیز احمد)

(1913-1978)

Pakistanlı tarihçi ve romancı.

11 Kasım 1913'te Haydarâbâd'da doğdu. İlk öğrenimini burada tamamladı, 1934'te Osmaniye Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden, 1938'de de Londra Üniversitesi'nin İngiliz Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Doktorasını da 1972 yılında bu üniversitede tamamladı. 1938'de Osmaniye Üniversitesi'nde İngiliz dili öğretim görevlisi olarak başladığı eğitim hizmetine on yıldan fazla bir süre devam etti. 1947'de Haydarâbâd'ın bağımsız prenslik statüsünü kaybederek Hint egemenliği altına girmesi üzerine 1949'da Pakistan'a gitti ve orada Pakistan tarih ve kültürünün yurt dışında tanıtılması işini yürütmek üzere yayıncılık yaptı ve bir süre de Pakistan radyosunda çalıştı.

Urduca kaleme aldığı en tanınmış romanları arasında *Havâs* (1934), *Guriz* (1945), *Âğ* (1947), *Eysî Bülendî Eysî Pestî* (1948; bu eser Ralph Russell tarafından *The Shore and the Ware* adıyla İngilizce'ye tercüme edilmiştir, London 1971) ve *Şebnem* (1950) sayılabilir. Bu romanların sağladığı şöhret sayesinde 1957'de Urdu dili ve Hint Müslümanlığı hakkında ders vermek üzere Londra Üniversitesi'nde School of Oriental and African Studies'e davet edildi. Burada beş yıl çalıştıktan sonra 1962'de ölümüne kadar çalışacağı Toronto Üniversitesi İslâm Araştırmaları Kürsüsü'ne geçti.

Aziz Ahmed'in en önemli tarihî çalışması olan *Islamic Culture in the Indian Environment*'i (Oxford 1964), *Islamic Modernism in India* (Oxford 1967) ve *An Intellectual History of Islam in India* (Edinburg 1969) adlı eserler takip etti. İslâm tarihiyle ilgili diğer çalışmaları ise şunlardır: *Muslim Self-Statement in In-*